

Ioan Gh. Savin

Mistica apuseană

IOAN GH. SAVIN s-a născut pe 19 decembrie 1885 în Jorăști, județul Galați. A urmat Seminarul „Veniamin” din Iași și Facultatea de Teologie din București (1905–1909), cu specializare în filosofie și teologie la Berlin și Heidelberg. Sublocotenent combatant în Primul Război Mondial, după Unire a fost profesor de limba română, mai mulți ani inspector general în Ministerul Cultelor și Artelor, profesor de filosofia religiei și apologetică la Facultatea de Teologie din Chișinău (1927–1941), iar în 1941–1947 la Catedra de Apologetică a Facultății de Teologie din București. A făcut mai mulți ani de detenție în timpul regimului comunist. Considerat unul dintre cei mai mari teologi români, a publicat de-a lungul anilor mai multe volume, printre care *Curs de Apologetică. Chestiuni introductive* (1935), *Știința și originea religiei* (1937), *Creștinismul și gândirea contemporană* (1940), *Ce este ortodoxia?* (1942), *Teologie și istorie* (1943).

M I S T I C A

Logosul și Consubstanțial cu Tatăl ca esență! Și tot de aici separarea între oameni religioși, prin credință, și cei desăvârșiți prin știință. E aici, se pare, mai multă doză de orgoliu decât disciplină de sistem, cu toate retractările pe care le-a făcut față de acest sistem!

Dar, oricum ar sta lucrurile, pentru cugetarea mistico-ascetică el a adus temeuri și perspective care au răscolit adânc și luminat departe nu numai în Germania, ci și în toată cugetarea creștină și cea filosofică a Europei apusene.

Ca izvor principal al prelegerilor despre Meister Eckhart, s-a utilizat Cursul de mistică al lui Nichifor Crainic, anume capitolul despre Eckhart din „Mistica germană“.

CUPRINS

Ioan Scotus Eriugena	5
Francisc de Assisi	27
I. Viața și Opera	29
II. Izvoarele	39
III. Pregătirea și desăvârșirea	57
Meister Eckhart	111
I. Mediul și Opera	122
II. Opera	129
III. Crearea lumii	136
IV. Concepția despre om, suflet și despre nașterea divină	143
V. Doctrina mistico-ascetică	150

I

Viața și opera

În chip obișnuit, cunoașterea vieții unui scriitor, a unui artist, a unui gânditor sau om politic este necesară pentru a-i înțelege mai adânc și mai just opera însăși.

Procedeul acesta nu este poate întotdeauna necesar când e vorba de prezentat opera și influența unui marcant personaj religios, a unui sfânt, îndeosebi. Căci adesea, viața de sfințenie înseamnă o bruscă și totală rupere cu viața lui anterioară, cu viața laică, viață care poate servi doar prin *contrastul* pe care îl reprezintă, o contribuție la viața nouă și opera pozitivă a personajului în cauză.

Deși, și în aceste cazuri, viața păgână, pământească și repudiată de cel convertit la o nouă înțelegere a vieții, ne este de neprețuit folos în cunoașterea și înțelegerea înălțimilor la care s-a ridicat respectivul personaj. Mă gândesc, spre exemplu, la *Fericitul*. Augustin, ale cărui *Confesiuni* constituie un izvor de neegalate informații pentru înțelegerea complexe sale personalități și activități, sau la viața Sf. Ioan Damaschin, a cărui umilință monahală capătă o și mai mare strălucire și valorificare, când știm că a intrat în umila viață de monah și a stăruit în ea,

venind dintr-o strălucită dregătorie lumească, pe care a părăsit-o atunci când a trebuit să aleagă între Dumnezeu și Cezar, între înalta funcție de la Curtea arabă a Califilor din Damasc și datoria de a-și păstra și apăra credința creștină.

În ceea ce privește opera extraordinară și viața de sfințenie a lui Francisc din Assisi, ea nu poate fi înțeleasă în toată splendoarea, precum și în toată adâncimea ei. Viața lui e plină de toate contrastele și adesea bizareriile, bizarerii și contraste care, adesea, frizează anormalitatea, dacă nu-i cunoaștem viața de dinainte de convertire și de după convertire, dar și mediul social, politic și bisericesc în care i-au format sufletul și i-au dezvoltat simțurile, originea și starea familiei în care a trăit, și s-a dezvoltat, până și-a ales noua familie, căreia i s-a dedicat întru totul: Biserica, Evanghelia, sfințenia.

Prezentarea cât mai amănunțită a vieții Sf. Francisc de Assisi e cu atât mai necesară, cu cât viața lui e aproape toată opera lui. Căci poate sunt puține personaje în Biserica creștină, care să-și fi pus drept țință a vieții sale: *trăirea deplină a Evangheliei, imitarea Mântuitorului Iisus Hristos*, până acolo, încât a și fost numit de biografii săi, cu oarecare exagerare, al doilea Hristos, *Alter Christus*.

Prin cunoașterea acestei vieți a lui Francisc din Assisi se dezleagă, de fapt, atâtea pentru aparentele controverse și dispute ale viețuirii creștine ca înalta atitudine spirituală, cum este viețuirea mistică, viețuire care la Sf. Francisc unește sărăcia materială totală cu bogăția spirituală, lepădarea de lume cu bucuria de a fi în lume, dominarea deplină a simțurilor cu gustarea negrăită a frumuseților pe care le oferă natura; independența personală cea mai puternică, cu supunerea disciplinară totală; iubirea cea mai larg cuprinzătoare, cu castitatea cea mai ideală, ignoranța livrească cea mai uluitoare, cu înțelepciunea cea mai edificatoare, care, toate, sunt *trăite, gustate și realizate* în acest mare mistic al Bisericii creștine.

Francisc din Assisi se naște în 1181 sau 1182 în localitatea Assisi, din nordul Italiei, în provincia Umbria, una din cele mai frumoase provincii ale frumoasei Italii. „Umbria aceasta, care e peste tot o revărsare de soare și peisaj înflorit, alternând doar cu umbra dulce și molcomă a pădurilor răcoritoare, de unde și numele de „Umbria“, este aceea care a zămislit sufletul cald și frumos al copilului care va izbucni mai târziu în acel frumos și inspirat *Imn al soarelui* și care îl va ridica pe înălțimile neasemuite ale bucuriei creatoare din viziunile lui mistice (cit. Ion Marin Sadoveanu).

Italian după tată, care se numea *Pietro di Bernardone*, francez însă după mamă, Donna Monna Pica, „nobilă, blondă și frumoasă Pica“, cum o numesc biografii, care era o *provensală*, ceea ce explică firea entuziastă, optimistă și imaginativă, care caracterizează pe acești oameni ai Sudului, și care se va manifesta și în structura sufletească a fiului Francisc.

Unii biografi ai Sf. Francisc țin să adauge un element miraculos, care ar fi însoțit pe viitorul Părinte al Franciscanismului chiar de la naștere. Mama sa, aflată la prima și singura ei naștere, și care se anunța foarte grea, a fost sfătuită să părăsească comodul și luxosul ei apartament, pentru așternutul de paie din staulul vitelor, unde s-a și născut micul Francisc, imitând astfel, și în felul nașterii, pe Iisus, pe care l-a imitat apoi, cum îl denumeste însuși *Renan*.

Că avem de-a face cu o simplă legendă, creată de admiratorii Sf. Francisc, sau cu o întâmplare reală interesează mai puțin. Încercarea dovedește doar de câtă faimă și sfințenie se bucura Sf. Francisc, chiar în timpul vieții lui, dacă s-a crezut că se poate adăuga fără a se scandaliza simțul de pietate al creștinilor, o atare întâmplare cvasimiraculoasă chiar de la naștere.

Primul nume de botez ce i s-a dat a fost *Ioan*, dat de mama sa, în lipsa tatălui, dus după treburi negustorești în timpul nașterii. Acest nume i-a fost schimbat însă de tatăl său în cel de

Francisc, adică „francezul”. Orgoliosul și bogatul negustor de postavuri, care era Pietro Bernardone, voise prin aceasta să evidențieze originea nobilă și franceză a fiului său, origine de care el însuși se simțea atât de mândru, după cum rezultă din propriile lui cuvinte cu care-și motivează această schimbare de nume: „Nu voi – zicea el – ca băiatul meu să poarte numele unui sfânt înveșmântat în păr de cămilă; Voiesc să fie francez cu frumoase maniere.”

De-ar fi prevăzut orgoliosul negustor ce surpriză dureroasă îi va oferi acest fiu, care lepădând în public luxoasele veșminte ce i le procura bogăția paternă, a îmbrăcat haina aspră de păr de cămilă, pe care n-o va mai părăsi niciodată și care va deveni haina obligatorie a discipolilor săi, franciscanii, și-ar fi cruțat, desigur, nesăbuitele cuvinte.

Bogat de acasă, tatăl său fiind mare negustor de stofe, meserie bănoasă, se vede și pe acele vremuri, tânărul Francisc a fost dat în seama Bisericii pentru a fi inițiat în primele elemente ale științelor umaniste – în *trivium*, cum se zicea atunci primei trepte a învățământului.

Deci măcar această parte elementară de învățătură a primit-o tânărul Francisc. Așa că nu se poate vorbi de *totală ignoranță* a „sărăcuțului din Assisi”, cum fac unii din biografii săi, exagerând puțin lucrurile. De fapt, el a învățat cât se cerea după metoda timpului unui fecior de oameni cu stare, care nu țin „să-și facă băiatul popă”, cum se zice la noi și cum se zicea și pe vremea aceea, când grija cărții și a studiilor era lăsată mai ales în seama clericilor și a Bisericii. În rest, era de ajuns să știe ceva din tainele scrisului și cititului, într-o epocă, în care, după cum accentuează Fr. Ozanam, unul din biografii lui Francisc, „chiar poezii, deși atât de elocvenți în versuri, nu prea știau să le citească”.

Dacă se vorbește totuși de „*ignoranța*” Sf. Francisc, această ignoranță trebuie privită doar în comparație cu vasta cultură

teologică a unora de pe vremea lui, în rândul cărora totuși Francisc strălucește ca o stea de primă mărime. Căci după cum cu foarte multă justețe observă și dl. Marin Sadoveanu, într-un frumos studiu al său dedicat Sfântului din Assisi și publicat în revista *Cugetul românesc*, Sf. Francisc nu s-a apropiat de slava și căile teologiei; sub acest raport e poate cel mai ignorant dintre toate fețele bisericești catolice, ceea ce doctorii și învățații acestei Biserici nu i-au iertat, nici chiar după canonizare, urmată numai la doi ani de la decesul Sfântului.

„Totuși, Sf. Francisc, care avea cultura obișnuită a tinerilor negustori de pe vremea lui, n-a făcut din ignoranță un capitol de doctrină, cum a făcut din *sărăcie*, în care el a văzut întotdeauna „*libertatea spiritului*”. Nu numai că n-a făcut din ignoranță un capitol de doctrină, ci a făcut din ordinul său unul din cele mai active forțe misionare și culturale ale Bisericii apusene, rivalizând cu confrății și adesea rivalii lor – dominicanii –, atât pe terenul predicii, cât și al culturii teologice și profane, pătrunzând și dominând toate universitățile catolice din lume.

Sfârșindu-și „studiile”, elementare, precum am văzut, tânărul Francisc este instalat la tejgheaua părintească, tatăl său având „toată dorința ce avea de a face din fiul său unul din cei mai buni cavaleri din lume” sau, după propria sa expresie, „un mare baron adorat de lumea întreagă”, totuși el nu uită că sursa bogăției sale și condiția acestei vieți de opulență și lux, o constituia negustoria sa de stofe, la înflorirea și continuarea căreia fiul său trebuia să contribuie.

Se pare chiar că, în această nouă însărcinare a sa, fiul s-a arătat vrednic de tatăl său, pe care îl și întrecea uneori, atât în cupiditate, cât și în zgârcenie, dacă e să credem pe unul din cronicarii contemporani, Andrea de Spiru. (Vezi Karnabatt, *op. cit.*, p. 81).

Între timp însă, tânărul Francisc înțelege să-și petreacă tinerețea, și anume, după moda timpului. Și această modă

consta în petreceri zgomotoase și vesele, în chefuri tinerești, în risipire de viață și bani, în glume și participare la serenade, dansuri și cântece organizate de tineri cheflii și bogați, strânși în bande de băieți veseli, cum li s-ar zice astăzi. Astfel de petreceri de tineret erau la modă atunci, constituind chiar o știință anume, și care cuprindea arta de a petrece a tinerilor bogați.

Francisc, „tânărul cel mai bogat al orașului, ajunsese astfel și cel dintâi petrecăreț între dâșii“, spune unul dintre biografi lui, cel mai credincios, dar și cel mai sever dintre biografi, franciscan el însuși, Tommaso da Celano, care îl cunoscuse personal pe tânărul atât de iubitor de petreceri. Poate că Tommaso da Celano exagerează ca să scoată și mai evidentă și mai miraculoasă revenirea de mai târziu a tânărului, din adâncul decăderii.

Biografia sa de mai târziu, prezintă această perioadă a tânărului Francisc într-o formă ceva mai temperată, căutând să o scuize, ca fiind în moda vremii și datorită fie sângelui provençal al tânărului, fie considerației și prestigiului de care Francisc se bucura între tovarășii săi de vârstă și de petreceri.

Iată cum prezintă lucrurile Frederic Ozanam, erudit istoric francez și eminent critic de artă și literatură, în lucrarea *Les poètes franciscains en Italie au treizième siècle*: Francisc era sufletul acestor tovarășii vesele, ce se făceau atunci în Assisi, ca și în întreaga Italie, sub numele de Corti, care imitau așa-zisa *gaya-savoir* sau *gaya scienza* și care nu erau decât obișnuințele romantice, delicatesele petreceri ale provençalilor. Deseori, tovarășii lui îl alegeau șef al banchetelor.

Văzându-l trecând scump îmbrăcat, cu bastonul de comandant în mână, în mijlocul amicilor, care străbăteau străzile în fiecare seară, cu făclii și cântece, mulțimea îl admira proclamându-l „floarea tineretului“. Poate că el însuși lua în serios aceste vorbe măgulitoare murmurate de mulțime în drumul lui.

Și mai categoric însă este, în această privință, un alt biograf al său, poate cel mai bun biograf al său, scriitorul danez Johannes Jørgensen, care arată o înțelegere mai justă a problemei, privită sub raportul psihologic, fie al vârstei, fie al epocii: „Tânărul Francisc nu era numai ca tatăl său, italianul econom și cu poftă puține, căruia îi era de ajuns să câștige banii. Cu vioiul și arzătorul sânge provençal, care curgea în sângele lui, Francisc voia să câștige cu banul lui *plăcerea*, să aibă în schimbul aurului luxul și bucuria.“. Astfel că Francisc, tânărul cel mai bogat al orașului, ajunsese, cum era foarte firesc, cel dintâi „viveur“. Un biograf ne spune că, dacă Francisc era îndemânatic în a câștiga banii, puneau o vanitate extremă în a-i cheltui.

Cum au făcut, de altfel, întotdeauna tinerii de acest fel, și petrecăreții din Assisi își petreceau vremea oferindu-și ospete îmbelșugate, mâncând bine și bănd și mai bine, ca apoi, după aceea, binedispuși, să străbată străzile orașului cântând foarte tare și amuzându-se să strice odihna pașnicilor burghezi.

Rigurosul frate minor Tommaso da Celano ne înșiră păcatele acestei tinereți nebune: glumeau – spune el – cântând și umblând în veșminte de moliciune și mătase. Ne mai spune că între toți acești stricați, Francisc era cel mai stricat. Această tinerețe din Assisi își plimba nebunia din petrecere în petrecere. Noaptea îi auzeai hoinărind pe străzi, cântând în acompaniamentul luth-ului și a violei, asemenea unei trupe vagabonde de trubaduri sau jongleuri.

Dar iată ce observă Jørgensen: „Dacă venerabilul franciscan Celano, ar fi cunoscut bețivăniile grosolane și prozaice ale tinerilor nordului, chiar ale acelor care se făleau a fi fiii muzelor, sunt sigur că ar fi judecat cu mai puțină severitate aceste festine unde veselie era ușoară și limpede ca și vinul galben ce se coace pe povârnișurile munților Umbriei.“

Se pare, deci, că „blestemățiile și desfrânările de care este acuzat tânărul Francisc de unii dintre biografi săi sunt mult